

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Центральноукраїнський національний технічний університет

***Анотація.** У статті представлені результати розрахунку інтегрального показника інвестиційної безпеки України у 2010-2019 рр. та проаналізовано його динаміку. Визначено ступінь впливу прямих іноземних інвестицій на зміну рівня інвестиційної безпеки України у 2019 р. Виявлено вагомий вплив зміни частки інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах прямих іноземних інвестицій на стан інвестиційної безпеки України.*

Ключові слова: інвестиційна безпека; прямі іноземні інвестиції; інтегральний показник; високотехнологічні інвестиції.

FOREIGN ECONOMIC FACTORS OF UKRAINE'S INVESTMENT SECURITY

***Abstract.** The article presents the results of the calculation of the integrated indicator of investment security of Ukraine in 2010-2019 and analyzes its dynamics. The degree of influence of foreign direct investment on the change of the level of investment security of Ukraine in 2019 is determined. The significant influence of the change of the share of investments in high-tech industries in the total volume of foreign direct investment on the state of investment security of Ukraine is revealed.*

Keywords: investment security; foreign direct investment; integrated indicator; high-tech investments.

В умовах неоднозначного впливу глобалізації і регіоналізації, інтеграційних процесів на функціонування господарської системи України актуальною є політика гарантування економічної безпеки держави, яка базується на сучасних чинниках економічного зростання. Для побудови інвестиційно-інноваційної моделі економіки важливу роль відіграють інвестиції, які спрямовані на забезпечення позитивних темпів розширеного відтворення, реструктуризацію економіки, реконструкцію, розширення і технічне переозброєння діючих підприємств. Обмеженість розвитку окремих видів економічної діяльності через недостатність внутрішніх інвестиційних ресурсів актуалізує роль прямих іноземних інвестицій як зовнішньоекономічного чинника інвестиційної безпеки. Проте, вплив геополітичних чинників, які через дестабілізацію суспільних відносин значною мірою посилюють внутрішні суперечності в різних сферах господарської діяльності, призводить до істотного погіршення інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів. Необхідність розв'язання проблем забезпечення ефективного процесу інвестування та розроблення напрямів покращення інвестиційного клімату з урахуванням критеріїв безпеки обумовлює актуальність дослідження зовнішньоекономічних аспектів гарантування економічної безпеки України, зокрема впливу ПІІ на рівень інвестиційної складової.

Інвестиційна складова є підсистемою економічної безпеки держави, оптимальний рівень якої обумовлює ефективне використання наявного соціально-економічного потенціалу країни для забезпечення розвитку та технічного відновлення й модернізації продуктивних сил суспільства на основі активізації інноваційної діяльності. Інвестиційну безпеку держави доцільно розглядати як стан інвестиційної сфери життєдіяльності в певний період часу, який характеризується статичними показниками. З іншого боку, категорія «інвестиційна безпека» є динамічною, а процес її зміни в часі відображає розвиток чи стагнацію в економіці, залежно від темпів зміни відповідних показників.

Обов'язковою складовою процесу дослідження інвестиційної безпеки є оцінка її стану та виявлення впливу основних чинників, що генерують загрози у внутрішньому та зовнішньому середовищі. З метою кількісної оцінки впливу прямих іноземних інвестицій на рівень інвестиційної безпеки держави доцільно застосувати індикативний метод, згідно якого зміна кожного індикатора, які використовуються для оцінки процесу іноземного інвестування в державі, відображає ступінь посилення чи послаблення відповідних загроз. Застосування цього методу передбачає розрахунок фактичних та нормалізованих значень індикаторів інвестиційної безпеки, визначення інтегрального показника інвестиційної безпеки і, на основі використання взаємозалежності між цими показниками, проведення аналізу чутливості інтегрального показника до зміни кожного індикатора за інших рівних

умов [1]. Зважаючи на важливу роль ПІІ як каналу надходження технологій з країн з вищим рівнем економічного розвитку до країн з перехідною економікою, необхідно використовувати показники, що дозволять оцінити структуру інвестицій за галузями промисловості та визначити вплив структурно-технологічного чинника на рівень інвестиційної безпеки.

За результатами наших розрахунків за період 2010-2019 рр. в Україні спостерігалось зниження рівня інвестиційної безпеки, про що свідчить зменшення значення інтегрального показника з 0,780 у 2010 р. до 0,719 у 2019 р. При цьому варто відзначити зростання рівня інвестиційної безпеки в державі в середньостроковому періоді – після кризового стану у 2014 р., який обумовлений був виведенням інвесторами значних обсягів капіталу за кордон, відбулося збільшення інтегрального показника. Покращення стану інвестиційної безпеки обумовлене підвищенням відповідності критеріям економічної безпеки таких індикаторів, як: відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів, частка інвестицій у високотехнологічній галузі промисловості в загальних обсягах ПІІ, відношення чистого приросту ПІІ до ВВП, частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій.

Таблиця 1

Нормалізовані значення індикаторів та інтегральний показник інвестиційної безпеки України у 2010-2019 рр.

Рік	Ступінь зносу основних засобів	Відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів	Відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВВП	Відношення чистого приросту ПІІ до ВВП	Частка коштів інвесторів - нерезидентів у загальному обсязі кап. інвестицій	Частка вітчизняних інвестицій в основний капітал у ВВП	Частка інвестицій у високотехнологічній галузі промисловості в загальних обсягах інвестицій в основний капітал	Частка інвестицій у високотехнологічній галузі промисловості в загальних обсягах ПІІ	Інтегральний показник інвестиційної безпеки
2010	0,736	0,682	0,829	0,999	0,687	0,826	0,839	0,837	0,780
2011	0,726	0,886	0,954	0,368	0,696	0,951	0,742	0,873	0,777
2012	0,718	0,836	1,000	0,422	0,598	1,000	0,710	0,757	0,746
2013	0,713	0,693	0,877	0,231	0,570	0,878	0,742	0,891	0,693
2014	0,660	0,630	0,711	-2,444	0,857	0,705	0,839	0,897	0,473
2015	0,917	0,586	0,706	-1,463	0,999	0,698	0,968	0,994	0,637
2016	0,948	0,685	0,774	-0,204	0,912	0,767	1,000	1,000	0,771
2017	1,000	0,843	0,773	0,072	0,461	0,776	0,935	0,997	0,738
2018	0,909	1,000	0,836	0,212	0,103	0,849	0,839	1,000	0,701
2019	0,968	0,989	0,874	0,403	0,249	0,821	0,613	0,938	0,719
Вагові коеф.	0,133	0,181	0,090	0,088	0,189	0,095	0,117	0,107	-
Коеф. чутлив	0,180	0,249	0,109	0,059	0,053	0,095	0,086	0,126	-

Розраховано за даними: [2-4].

Результати розрахунку інтегрального показника свідчать про істотне зниження інвестиційної безпеки України у 2014-2015 рр. порівняно з попередніми періодами і покращення ситуації у 2016 р. При цьому зауважимо, що найбільш сприятливою з точки зору відповідності критеріям безпеки ситуація в інвестиційній сфері України складалася у 2010 р., про що свідчить найбільше значення інтегрального показника інвестиційної безпеки.

Погіршення значення кожного з розглянутих індикаторів інвестиційної безпеки відносно порогових чи оптимальних значень свідчить про посилення відповідних загроз. Покращення значень індикаторів відносно критеріїв економічної безпеки характеризує послаблення загроз в інвестиційній сфері. Наприклад, зменшення частки інвестицій у високотехнологічній галузі промисловості в загальних обсягах капітальних інвестицій у 2019 р. до 1,9% порівняно 3,1% у 2016 р. свідчить про посилення

загрози закріплення сировинної спеціалізації промислового виробництва та технологічного відставання вітчизняних промислових підприємств від інших країн. Водночас, збільшення відношення обсягів капітальних інвестицій до вартості основних фондів з 8,96% у 2015 р. до 15,3% у 2018 р. відображає послаблення загрози зношеності основних засобів підприємств промисловості, оскільки більше капіталовкладень спрямовується в їхнє оновлення.

Вплив зміни індикаторів на інтегральний показник інвестиційної безпеки України визначимо на основі функціональної залежності інтегрального показника від множини індикаторів, отриманої в процесі обробки даних за допомогою моделі головних компонент в програмі «Статистика». Результати розрахунку коефіцієнта чутливості у 2019 р. доводять, що інтегральний показник інвестиційної безпеки України характеризувався високою чутливістю до зміни частки інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах ПІІ (Кч=0,126). Зважаючи на те, що цей індикатор є показником стимулятором, його збільшення на 1% забезпечує зростання інтегрального показника на 0,126% за інших рівних умов. Найбільше вплинула на рівень інвестиційної безпеки України зміна відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів, оскільки підвищення цього індикатора на 1% за інших рівних умов обумовлює збільшення інтегрального показника на 0,249%.

Зважаючи на значення коефіцієнтів чутливості (табл. 1), можемо зробити висновок, що покращення стану інвестиційної безпеки України у 2019 р. порівняно з попереднім роком обумовлене, насамперед, зменшенням ступеня зношення основних засобів (Кч=0,180) та відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВВП (Кч=0,109). Водночас, підвищення рівня інвестиційної безпеки значною мірою стримувалося погіршенням відповідності критеріям безпеки тих індикаторів, до зміни яких інтегральний показник мав високу чутливість (відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів, частка інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах прямих іноземних інвестицій).

Разом з цим, звернемо увагу на практичну відсутність впливу на стан інвестиційної безпеки України зміни таких індикаторів, як відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП (Кч=0,059) та частка коштів інвесторів-нерезидентів у загальному обсязі капітальних інвестицій (Кч=0,053), на що вказують найменші значення коефіцієнтів чутливості. На нашу думку, це обумовлено тим, що обсяги ПІІ по відношенню до макроекономічних показників є незначними, відповідно, іноземні інвестиції на даний час не стали доповнюючим джерелом інвестиційних ресурсів, а зміна їх обсягу не є визначальним чинником зміцнення інвестиційної безпеки України.

Подолання наслідків фінансово-економічної кризи в Україні ускладнюється дефіцитом інвестиційних ресурсів, який обумовлює загострення загроз економічній безпеці держави, пов'язаних зі зношеністю основних виробничих фондів, обмеженням можливостей інноваційного розвитку, збереженням сировинно-орієнтованої структури промисловості. Це підтверджено результатами нашого дослідження, згідно яких найвища чутливість інтегрального показника інвестиційної безпеки України у 2019 р. виявлена до зміни таких індикаторів: відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів; ступінь зносу основних засобів; частка інвестицій у високотехнологічні галузі промисловості в загальних обсягах прямих іноземних інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабець І., Миценко І., Миценко В. Прямі іноземні інвестиції: структурні зміни та вплив на економічну безпеку України. *Журнал європейської економіки*. 2020. №2. Т. 19. С. 319-334.
2. Капітальні інвестиції. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ioz_19.htm (доступ 27.02.2021 р.).
3. Прямі інвестиції в Україну. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1> (доступ 27.02.2021 р.).
4. Валовий внутрішній продукт України (2010-2019). Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_rik/arh_vvp_rik_90-18u.htm.

Бабець Ірина Георгіївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин, Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, e-mail: irina.babets@ukr.net.

Babets Iryna G. - doctor of economics, professor, Professor of the Department of International Economic Relations, Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, e-mail: irina.babets@ukr.net.